הא לן **והא** להו. א״פ׳ רש״י לבני ארץ ישראל שצריכין שילוח חוץ לשלשה מחנות גם הוו יסורין של אהבה. ותימה דשילוח מחנות לא היה הוכג אלא בזמן שהיובל נוהג ובתי ערי חומה[א]. וביומי האמוראין לא היה היובל נוהג כדאמרינן במסכת גיטין (פ״ד דף לו.) ואיכלך היה מדבר ר׳ יוחנן מדבר שלא היה נוהג בימיו. וי״מ הא לן והא להו לענין טומאה שנהגין בא״י ולא בחבלא[ב]: **והאמר** רבי יוחנן דין גרמא **דעשיראה ביר.** פי׳ רש״י דלאדם משוב כר׳ יוחנן מקמתא לא היו אלא יסורין של אהבה. ותימה דהא מסיק דהיכא דלא הוו ליה בנים כלל לא הוו יסורין של אהבה והכי כמה לדיקים שלא היו להם בנים[ג.ב] (פ). ולפי משום בנות ר׳ יוחנן נמי הוו ליה בנות בפ׳ בתרא דקדושין (דף עח:) ונראה לפרש דהכי פריך והאמר ר׳ יוחנן דין גרמא וכו׳ אלמא מדהוה רגיל לגמר אחרים בכך ש״מ דהוו יסורין של אהבה. אבל אינו תלוי בכך שהלדיקים עמדם מעוניים ביסורין: ה״ג **לא** כל אדם זוכה **לשתי שלחנות.** אבל אין לגרום אין אדם זוכה דהא כמה לדיקים זוכין לשתי שלחנות בגון מ״ רבי וכלאמרינן בפרק בתרא דהוריות[ד] (דף י.): **דינא בלא דינא.** הכהנים לדיקים יש שלוקין בגופם ובממונם אלא הם היו יודעים שלא היה נותן שכיחא לאריסיה והיו רוצים לרמות לו אלא יעשה עוד: **שלא** יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר. אבל מלאת דקביעא בגון אילו ומיהא[ה.ד] אין זה הפסק. אבל מטה נראה שאין זה קבוע: **אלא אימא** סמוך **למטתי.** שלא היה עושה מלאכה עד שיתפלל. ורש״י פירש אפילו לגמוד שאסור לגמוד קודם תפלה. ולא ידעתי מנא ליה. אבל לאיה דשרי לגמוד קודם לקמן בפרק שני (דף יד ב) אמרינן דרב מקדיש ומשי ידיה ומברך ומתני פרקיה וקרי ק״ש כי מטא זמן ק״ש וכו׳: **כל** הנותן מטתו בין **צפון לדרום** וכו׳. ולא בין מזרח למערב ודוקא כשישן עם אשתו מפני שהשכינה מצויה בין מזרח למערב והיה הדבר גנאי לשכב אצל אשתו מפני התשמיש וכן משמע ומוכחי קראי: המתפלל

וקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו אמר ליה רבי יוחנן בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב [1]בחסד ואמת יכופר עון חסד זו גמילות חסדים שנאמר [2]רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד אמת זו תורה [ו]שנאמר [3]אמת קנה ואל תמכור אלא קובר את בניו מנין תנא ליה ההוא סבא משום ר׳ שמעון בן יוחאי אתיא עון עון כתיב הכא בחסד ואמת יכופר עון וכתיב התם [4]ומשלם עון אבות אל חיק בניהם. א״ר יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה ונגעים לא והתניא כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הללו אינן אלא מזבח כפרה מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה לא הוו ואב״א [ז]הא לן והא להו ואי בעית אימא הא בצנעא הא בפרהסיא ובנים לא היכי דמי אילימא דהוו להו ומתו והא [ז]א״ר יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר אלא הא דלא הוו ליה כלל והא דהוו ליה ומתו. רבי חייא בר אבא חלש על לגביה ר׳ יוחנן א״ל חביבין עליך יסורין א״ל לא הן ולא שכרן א״ל הב לי ידך יהב ליה ידיה (ח) ואוקמיה אמאי לוקים ר׳ יוחנן לנפשיה אמרי [ט]אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים רבי [י]אליעזר חלש על לגביה רבי יוחנן חזא דהוה קא גני בבית אפל גלייה לדרעיה ונפל נהורא חזייה דהוה קא בכי ר׳ [כ]אליעזר א״ל אמאי קא בכית אי משום תורה דלא אפשת [ל]שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ואי משום מזוני לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות [מ]ואי משום בני דין גרמא דעשיראה ביר א״ל לאהי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא א״ל על דא ודאי קא בכית ובכו תרוייהו אדהכי והכי א״ל חביבין עליך יסורין א״ל לא הן ולא שכרן א״ל הב לי ידך יהב ליה ידיה ואוקמיה. רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה

וגנים. קא סלקא דעתיה הקובר את בניו: **ארבע מראות.** שאת תולדתה בהכת ומולדתה. בהכת עזה כשגג שניה לה כשל הסיכל. שאת כלמר לבן שניה לה כקרום ביצה[מ]: **הא לן והא להו.** בא״י שערי טומה מקודשות בה ומצורע טעון שילוח אולה להן אינן יסורין של אהבה. (מ) בבל שאין טעונין שילוח והן מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה: **בצנעא.** תחת בגדיו: **דין גרמא דעשיראה ביר.** זה עלם של בן עשירי שמת לו: **ביר.** כמו בר. ולר עלם [נ]פחות מכשעורה ממנו (ג) בשולרו לעצמת נפש. וגברא רבא כר״י לא בא לו יסורין שאינן של אהבה: **דהוו להו בנים ומתו.** הוו להו יסורין של אהבה שהאבלות מכפרת על עונותיו: **גלייה.** ר׳ יוחנן לדרעיה: **ונפל נהורא.** שהיה בשלו מבהיק שיפה היה מאד כלאמרינן בב״מ בהשוכר את הפועלים (פד.): **אי משום טורח.** שלא למדת הרבה כלעוך: **אחד המרבה ואחד הממעיט.** לענין קרבנות שנויה בשלהי מנחות (דף קי.) נאמר בעולת בהמה ריח ניחוח[ס] ובמנחה ריח ניחוח[ע] ללמדך שאחד המרבה וכו׳: **אי משום מזוני.** שאינך עשיר: **על דא ודאי קא בכית.** על זה ודאי יש לך לבכות: **דני.** חביות: **מקיפו.** החמילו: **ליעיין מר במיליה.** יפשפש במעשיו: **אי איכא דשמיע עלי מילתא נימא.** אם יש בכם ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור בי יודיעני: **שביעא.** חלקו בזמורות הגפן שחותכין מהן בשעת הזמיר ותנן (בב״מ דף קנ.) כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים. שריגים ממרגמינן שבשין (בלשון מ״ן): **מי שביק לי מידי מיניה.** וכי אינו חשוב בעיניכם שהוא גונב לי הרבה יותר ממלקו: **בתר גנבא גנוב לו.** הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גנבה: **סמוך למטתי.** כל ימי מזהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי עד שאקלא ק״ש ואתפלל: **נפון לדרום.** לאשה ומרגלותיה זה לנפון וזה לדרום. ומלאה בעיני שהשכינה במזרח או במערב לפיכך נכון להסב דרך תשמיש לרוחות אחרות: **ונפונך.** לשון נפון וסיפיה דקלא ישבעו בניס: **תמלא בטנם.** תמלא ימי הריונם: **טורף נפשו באפו.** לך אומר אשר גרמת לך לטרוף את נפשך בפיך ומה היא הנפש זו תפלה כמו שנאמר ואשפוך את נפשי לפני ה׳ (ש״א א): **הלמענך תעזוב ארץ.** וכי סבור היית שבשבילך שילחת (ד) תמלוך השכינה ויעזוב את מזיך המתפלל לפניו: לוח

כל ימי על תפלתי שתהא לפני מטתי [א]ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום על תפלתי שתהא לפני מטתי מאי לפני מטתי אילימא לפני מטתי ממש והאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ריב״ל [ב]מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר שנאמר [5]ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל לא תימא לפני מטתי אלא אימא [ג]סמוך למטתי ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום דא״ר חמא ברבי חנינא אמר רבי יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים זכרים שנאמר [6]וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים רב נחמן בר יצחק אמר אף אין אשתו מפלת נפלים כתיב הכא וצפונך תמלא בטנם וכתיב התם [7]וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה: תניא אבא בנימין אומר [ד]שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו שנאמר [8]טורף נפשו באפו המלעגך תעזב ארץ ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [8]ויעתק צור ממקומו ואין צור אלא הקב״ה שנאמר [9]צור ילדך תשי ואם המתין לו מה שכרו אמר

כאילו נראה אורה באותן הבתים. [ו]תחיל) ר אן[לענ]ר לבכות וכולי. **רב הונא** החמיצו לו(ת׳) [ד״] מאה דני דחמרא, אמרו ליה רבנן לעיין מר באורחותיה דילמא [עבירה הו]ן בידיה, אמר להו ומי חשדינא בגיכ[ו], אמרו ליה ומי חשיד הקי״ה דעביד דינא בלא דינא, אמרו ליה אמאי לא יהיב מר שבישתא לאריסיה, פירוש שבישתא, זמורות שלכרם, אמאי לא יהבת לאריסי. אמר להו ומי שבקי לי, כלומר הם לוקחים בלא דעיתאי לפיכך אני לוקח מהם, אמרו לו וכי טוב לך לגנוב שלך אחר הגנב, זה אינו עושה אותו אלא הרוצה לטעום [ס]עם מתיקות הגניבה כדכתיב מים גנובים ימתקו וג׳, כידאמרי[ע] אינשי בתר גנבא גנוב וטעמא טעום, קביל עליה דיהיב. איכא דאמרי יקר חלא ואיזדבן בדמי חמרא. **פיר׳** הא דאמ[ר״] רבנן **שתהא תפלתי סמוך למיטתי**, סמ׳[וך] כלומר שלן[א ש]אר לי דבר מלאכה לעשותו ויהיה לבי ט[ו]ר[ד עלי [אלא] מאחרי תפלתי אסב על מיטתי לאכל. [דבר אחר שתהא תפלתי קודמת למטתי כי אם אקדים מטתי לתפלתי אני מחייבא שמא תתפסני שינה וארדם ונמצאתי ישן בלא תפלה]. דבר אחר שת[הא] תפלתי סמוך למטתי, למקום מיטתי כדי שיהו עניים מצו[יים] שם, [אגב התפלה]. ועל מטתי להיות נתונה צפון ודרום דאמ׳ ר׳ חמא בר חנינא וכולי. הא דתניא שנים שנכנסו לכנסת להתפלל [אחד] זסים ריצא ולא המתין לחבירו טורפין תפילתו וכולי. וקימא לן בתפילת ערבית ומפני המזיקין [שבימיהם היו הבתי כנסיות חוץ לעיר ומתוך כך אם מניחו יחידי שמא יסתכן מהמזיקים שנמצאים שם יותר]. ד״א מפני שגורם לשכינה להסתלק לפיכך טורפין לו תפילתו לזה שיצא והניחו לחבירו ויצא, כי השכינה שריה אפילו בשנים שנאמר אז נדברו יראי יי איש אל ר[עהו ו]קשב יי וישמע, וכיון שיצא גורם ל[שכינה שתסתלק] ועל זה נאמר טורפין לו תפילתו באפו שנאמר המלעגך תעזב ארץ ויענ[תך צור] ממ[קומן], כלומר אתה גרמתה שתס[ת]לק [השכינה] כי [יצאתה].

[ולזה הפירוש אפי׳ בתפילת שחרית ומנחה].

עין משפט נר מצוה

יז א מיי׳ פ״ז מהל׳ בית הבחירה הל׳ ט טוש״ע א״ח סי׳ ג׳ סעיף ו ובסימן רמ סעיף ח:

יח ב מיי׳ פ״ה מהלכות תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש״ע א״ח סימן ל סעיף כא [וסי׳ לח סעיף ד]:

יט ג מיי׳ פ״ו שם הלכה ה טוש״ע א״ח סימן פט סעיף [ג] ו:

כ ד מיי׳ פ״ט שם הלכה יא סמג עשין יט טוש״ע א״ח סימן ל סעיף טו:

תורה אור השלם

1. בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן וּבְיִרְאַת יְיָ סוּר מֵרָע׃
משלי טז ו

2. רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד׃
משלי א כא

3. אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר וּבִינָה׃
משלי כג כג

4. עֹשֶׂה חֶסֶד לָאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל חֵיק בְּנֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
ירמיה לב יח

5. וַיָּסֹב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְיָ׃
ישעיהו לח ב

6. מְמַתִּים יָדְךָ יְיָ מִמְّמֵתִים מֵחֶלֶד חֶלְקָם בַּחַיִּים וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם׃
תהלים יז יד

7. וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבִטְנָהּ׃
בראשית כה כד

8. טֹרֵף נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ הַלְמַעַנְךָ תֵּעָזֵב אֶרֶץ וְתֵעָתֵק צוּר מִמְּקֹמוֹ׃
איוב יח ד

9. צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ׃
דברים לב יח

רבינו חננאל

[תני תנא קמיה דרבי יוחנן כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו]. שנאמר בחסד ואמת יכופר עון, מקבר את בניו נמי אתיא עון עון כתיב הכא יכופר עון, וכתיב התם ומשלם עון אבות אל חיק בניהם. מר ר׳ יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה. וקמנה בנגעים בארץ ישראל ומשום טומאה. ובנים דלא האוו כלל, אבל הוו ליה בנים ומתו ייסורין [של] אהבה הן, דהא איהו דאמר דין גרמיה דעשיראה ביר. פירוש, היה תופש בידו שן וכשהיה בא לנחם מי שמיתו בניו], היה אומר זה עצם בני העשירי, כלומר עשרה בנים מתו לי. ולמה לא השאיר מכל האברים אלא השן, לפי שהשן שלמת אינו מטמא אלא במחובר למת, ואם נתלש אינו מטמא דתנן באהילות פרק שלישי כל שבמת טמא חוץ מיהשנים והשיער והציפורן ובשעת חיבורן הכל טמא. [והא] דתניא כל שיש בו אחד מארבעה נגעים הללו הרי המזבח כפרה לישראל, אוקמנה בחדוה לארץ ד[הארץ] טמיאה והטומאה לא מנעא להו מלצלויי ד[הא]רץ ששוכ[נ]ים טמיאה היא. ר׳ אלעזר לא ד ... ששי [כל] ... בט ..ם ומתו, וגם לא היה חכם כר׳ יוחנן רבו [שעלה] לבקרו, מצאו ישן במטה בבית אפל, גילה [לזרעו פי׳] מלבן דזרועו

מסורת הש״ס

ה) [בב״מ ד: הגי׳ תוכה דמתיב כי׳], ב) [לקמן מד. וש״נ], ג) כ״ב דף קנז., ד) [בבלים ז: סנהדרין לח.], ה) [אלמנז], ו) לקמן ח. ממחות קי. [שבת לו. יומא מג. שבועות טו.], ז) [ועיין תוס׳ נדה ת. ד״ה ואמר], ח) [נגעים פ״פ מ״ט], ט) בעניין ערך גרס פי׳ אחזו עצם אן הוה לאיגו מעמא וכ״כ הרכש״ס בב״מ קנז. וי״מ ביר קעודת הכנלה לאבל. י) [ויקרא ל], כ) [שם כז], ל) [וכ״ה בממ׳ דרך אמרן זעזא פ״ד], מ) [בבא מציעא פה ב].

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ולוקמה דאמאי לא לוקים ר״י לנפשיה: (ב) רש״י ד״ה הא לן וכו׳ אהבה בבבל שאינן עונין שילוח הוו מזמן כפרה ויסורין של אהבה: (ג) ד״ה דין גרמא וכו׳ מכשעורה ממנו שאינו מטמא במגע ודהיה נרשאו קשור בקודרו לענגמת: (ד) ד״ה הלמענך וכו׳ שיתלת מב״ה והנחת חבירך מתפלל דשכינה: (ה) תוס׳ ד״ה ואמאי וכו׳ שלא היו לה בנים ובקן ובקן ד״ה הרשע לא מצינו שהיה לו בנים: (ו) תוס׳ ד״ה לא כו׳. אין אדם זוכה כו׳. ע״י שמת דף נה ע״ב תוס׳ ד״ה אלמנעה:

מוסף רש״י

אחד המרבה ואחד הממעיט. שים לו שכר לממעיט כמו למרבה (לקמן יז.). **חלא.** חומץ (עורבין טח.). **חמרא.** יין (שבת קי. ועוד).

מוסף תוספות

א. דאמרינן בערכין [כט.] דאין בתי ערי חומה נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג. תוס׳ הלש״ס. ב. דרבי יוחנן דאמר דאינן יסורין של אהבה וקמנה בנגעים בארץ ישראל משום טומאה. רשב״ם. ג. וגם יהושע לא היו לו בנים. תוס׳ הלש״ס. ד. אשרי צדיקים שמגיע להם כמעשה רשעים של עוה״ז בעולם הזה. סס. ה. שמניחין עליהם ס״ת. סס.

רב נסים גאון

דין גרמא דעשיראה ביר. פרשו רב״ר שרירא ורבי׳ האיי חמודו ז״ל ר׳ יוחנן קבר בבנים זכרים וכי העשירי שבהן נפל לתוך יורה גדולה שהיתה רותחת ריתוח קשה וחזק ונמס בשרו ונמק נשל ר׳ יוחנן עצם של אצבע קטנה שלו וצררה בסדינו והי׳ מנחם בה אחרים ואית דאמרי כי נשאר לו בן אחד ושמו ר׳ מתנה ושיגרו מארץ ישראל לבבל ללמוד תורה לפני שמואל:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

לוח הקשבת. לשון המתנה היא: **למצוה.** בשביל מצותו אשר צוה לנו: **לגמול חסד.** כל הסדרים העומדים לפניו: **כי בסגלה לאוגיא.** כשורת תפילה המקפת האוגיא שעושין תחת הגפנים כמו שביארו (מ"ק דף ב.) אין עושין אוגיות לגפנים לאסוף שם מים להשקות הגפן. כסגלה הוא תלוי של מענה המקפת סביב סביב את תל האוגיא והגפן נטוע בתל וכרים נדרים (דף ו ב) הדין אוגיא להוי פאה: **האי דוחקא דהוי בגלה.** פעמים שבני אדם יושבים רווחים ביום השבת (א) שבאין לשמוע דרשה ודומה להם כיושבים דחוקים: **הני ברכי דשלחי.** ברכים עייפים: **מאני דרבנן דבלו.** בגדי התלמידים שבלים מהר והם אינם בני מלאכה שיבלו בגדיהם: **מחופיא דידהו.** בתין המזיקים ויושבין אצלם ומתחבאים בהם. חופיא לשון חופף ומספסף (שבת דף נ:) פרש"י בלע"ז: **שלייפא דשוגרפא.** שליית הולד של חתול נקבה: **בוכרפא.** הבכורה לאמה: **בת בוכרפא.** ולף אמה היתה בכורה: **ולימלי עייניה מניה.** יפיה ממנה מעט בעייניו. כל לשון מתיקה בעין קורהו בלשון גמרא לשון מלוי לפי שבדבר מועט הוא מלא: **גוכפא דפרזלא.** קנה מלוא של ברזל: **ונחסמיה.** לקנה: **בגושפנקא דפרזלא.** בחותם של ברזל. דבמדי דלייר ותחיס לית לה רשותא דלאמריכן בכל הבשר בשחיטת חולין (דף קה ב): **במקום רגש.** בבהכ"נ שבא קומרים הלבור שיבות ותשבחות בנעימת קול ערב: **בעדת אל.** בנית מועד אל: **ומנין לעשרה וכו'.** עדה קרויה בעשרה שנא' עד מתי לעדה הרעה הזאת (במדבר יד) יצאו כלב ויהושע: **בקרב אלהים יפטוט.** ואין בית דין קרוים אלהים אלא בג' בפ"ק דסנהדרין (דף ג ב): **ויקשב ה'.** ממתין להם שם: **אשר אזכיר את שמי.** אשר יזכר שמי על (ד) מצותי ודברי: **אבא אליך.** לשון יחיד הוא: **מבחנו מייאיו.** דלכתיב ויכתב ספר זכרון לפניו (מיפה דקיא): **קדמה שביבה ותפיה.** קודם שיהיו כל העשרה: **נגד בעדת אל מעיקרא משמע: עד דיבני.** דלכתיב ישפוט בעדת המשפט: **עוז נעמו.** ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב וראו וגו' וירא ממך: **מה כתיב כהו.** בשלמא בתפילין דילן כתיב שמע (דברים ו) והיה אם שמוע (שם יא) קדש לי כל בכור (שמות יג) והיה כי יביאך (שם) פרשיות שנקטוו בהם לשום זכרון מצותיו של הקב"ה אות וזכרון להם לישראל אבל בדידיה מאי כתיב בהו: **דאמרת.** לשון חביבות ושבח כמו יתאמרו כל פועלי און (תהלים לז) יתגאמו: **בשאר בני מאי.** (ב). שהרי מרבעה בתים הם: וכולהו

המתפלל ולא המתין את חבירו טורפין לו וכו'. פירש רבינו תם[א] דזה היה להם בנתי כנסיות שלהם שהיו בשדה[א] ולכך בלילה יש להמתין. והכ"י היה מאחר תפילתו ומאריך עד שיצאו כולם[ב] ואם כמוך כך היה שום אדם בא בנית הכנסת היה מעיין בספר עד שגמרו תפלתם. ונראה להמתיר אף לנו: **כי בסלא לאוגיא.** כעין תלמיס המקיפין את העגונה כלאמרינן ברים נדרים (דף ו:) הדין אוגיא להוי פאה: **חד לא מבתבן מליה בספר הזכרונות.** כלומר עם אחרים אבל בספר לבדו נכתבין כלאמרינן וכל מעשיך בספר נכתבין (אבות פרק ב) כ"ש[ג] מדה טובה[ג]: **אלו תפילין שבראש.** (ו) לפי שיש בהן רוב שם של שדי שהש"ץ כתובה בקמטו שבנתים והלל"ת בדלעות[ד] ותימה משבת פרק במה מדליקין (דף כח ב) דקאמר מן המותר בפיך ולא מפיק לעונות תמורת ה' בפיך[ה]. ועוד דבפ' בתרא דמגילה (דף כו ב) קרי לרלעות תשמישי קדושה בעלמא[ו]. אלא י"ל אלו תפילין שבראש לפי שהן בגבהו של ראש ונראין לשיך בהו ולא אבל תפילין של יד מכוסין דכתיב (שמות יג) לך לאות על ידך ולא לאחרים לאות[ז]: **מי כעמך ישראל.** זה שיסד הפייטן (ביום ז' דפסח) עוטפת בלילו גלוי: **אחורי בית הכנסת.** פי' רש"י כל פתחי בתי כנסיות היו לאחורם ולאחוריהם למערב וזה המתפלל אחורי בית הכנסת[ח] ואינו מחזיר פניו לבהכ"נ[ט] נראה ככופר במי שהשבור מתפללין לפניו. ולא נהירא דאדרבה במהדר אפיה לבית הכנסת מיחזי כמי רשויות שהקהל מתפללין למערב והוא מתפלל כנגדם למזרח[י]. ע"כ נראה אחורי בהכ"נ מי שהוא אחורי העם במזרח[יא] והעם משתחוים למערב ולהכי קאמר ולא מהדר אפיה כו'. ודוקא הם שהיה מנהגם להתפלל למערב. אבל אנו מתפללים למזרח שאנו במערבו של א"י וכתיב והתפללו אליך דרך ארצם (מ"א ח) ונראה כמו שפי' להם לבד מערב יתפרש לנו לבד מזרח: שאלמלי

לוח הקשבת. לשון המתנה היא: **למצוה.** בשביל מצותו אשר צוה לנו: **לגמול חסד.** כל הסדרים העומדים לפניו: **כי בסגלה לאוגיא.** כשורת תפילה המקפת האוגיא שעושין תחת הגפנים כמו שביארו (מ"ק דף ב.) אין עושין אוגיות לגפנים לאסוף שם מים להשקות הגפן. כסגלה הוא תלוי של מענה המקפת סביב סביב את תל האוגיא והגפן נטוע בתל וכרים נדרים (דף ו ב) הדין אוגיא להוי פאה: **האי דוחקא דהוי בגלה.** פעמים שבני אדם יושבים רווחים ביום השבת (א) שבאין לשמוע דרשה ודומה להם כיושבים דחוקים: **הני ברכי דשלחי.** ברכים עייפים: **מאני דרבנן דבלו.** בגדי התלמידים שבלים מהר והם אינם בני מלאכה שיבלו בגדיהם: **מחופיא דידהו.** בתין המזיקים ויושבין אצלם ומתחבאים בהם. חופיא לשון חופף ומספסף (שבת דף נ:) פרש"י בלע"ז: **שלייפא דשוגרפא.** שליית הולד של חתול נקבה: **בוכרפא.** הבכורה לאמה: **בת בוכרפא.** ולף אמה היתה בכורה: **ולימלי עייניה מניה.** יפיה ממנה מעט בעייניו. כל לשון מתיקה בעין קורהו בלשון גמרא לשון מלוי לפי שבדבר מועט הוא מלא: **גוכפא דפרזלא.** קנה מלוא של ברזל: **ונחסמיה.** לקנה: **בגושפנקא דפרזלא.** בחותם של ברזל. דבמדי דלייר ותחיס לית לה רשותא דלאמריכן בכל הבשר בשחיטת חולין (דף קה ב): **במקום רגש.** בבהכ"נ שבא קומרים הלבור שיבות ותשבחות בנעימת קול ערב: **בעדת אל.** בנית מועד אל: **ומנין לעשרה וכו'.** עדה קרויה בעשרה שנא' עד מתי לעדה הרעה הזאת (במדבר יד) יצאו כלב ויהושע: **בקרב אלהים יפטוט.** ואין בית דין קרוים אלהים אלא בג' בפ"ק דסנהדרין (דף ג ב): **ויקשב ה'.** ממתין להם שם: **אשר אזכיר את שמי.** אשר יזכר שמי על (ד) מצותי ודברי: **אבא אליך.** לשון יחיד הוא: **מבחנו מייאיו.** דלכתיב ויכתב ספר זכרון לפניו (מיפה דקיא): **קדמה שביבה ותפיה.** קודם שיהיו כל העשרה: **נגד בעדת אל מעיקרא משמע: עד דיבני.** דלכתיב ישפוט בעדת המשפט: **עוז נעמו.** ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב וראו וגו' וירא ממך: **מה כתיב כהו.** בשלמא בתפילין דילן כתיב שמע (דברים ו) והיה אם שמוע (שם יא) קדש לי כל בכור (שמות יג) והיה כי יביאך (שם) פרשיות שנקטוו בהם לשום זכרון מצותיו של הקב"ה אות וזכרון להם לישראל אבל בדידיה מאי כתיב בהו: **דאמרת.** לשון חביבות ושבח כמו יתאמרו כל פועלי און (תהלים לז) יתגאמו: **בשאר בני מאי.** (ב). שהרי מרבעה בתים הם: וכולהו

אמר ר' יוסי ברבי חנינא זוכה לברכות הללו שנאמר [1]לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך וגו': תניא אבא בנימין אומר אלמלי נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין אמר אביי אינהו נפישי מינן וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא אמר רב הונא כל חד וחד מינן אלפא משמאליה ורבבתא מימיניה[ב] אמר רבא האי דוחקא דהוי בכלה מנייהו הוי הני ברכי דשלחי מנייהו (ג) הני מאני דרבנן דבלו מחופיא דידהו הני כרעי דמנקפן מנייהו האי מאן דבעי למידע להו לייתי קיטמא נהילא ונהדר אפורייה ובצפרא חזי כי כרעי דתרנגולא האי מאן דבעי למחזינהו ליתי שלייתא דשונרתא אוכמתא בת אוכמתא בוכרתא בת בוכרתא ולקליה בנורא ולשחקיה ולימלי עייניה מניה וחזי להו ולשדייה בגובתא דפרזלא ולחתמי' בגושפנקא דפרזלא דילמא גנבי מניה ולחתום פומיה כי היכי דלא ליתזק רב ביבי בר אביי עבד הכי חזא ואתזק בעו רבנן רחמי עליה ואתסי: תניא אבא בנימין אומר [2]אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר [3]לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר [4]אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל [5]ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם שנאמר [6]בקרב אלהים ישפוט ומנין לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר [7]אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' [8]מאי ולחושבי שמו אמר רב אשי [9]חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר [10]בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מליהו בספר הזכרונות וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר [11]נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר [12]מימינו אש דת למו ובזרוע עוזו אלו תפילין שנאמר [13]ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתי' [14]וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך [15]ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל [16]ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב [17]את ה' האמרת היום (וכתיב) וה' האמירך היום [18]אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני [19]חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר [20]שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי תינח בחד ביתא בשאר בתי מאי א"ל [21]כי מי גוי גדול ומי גוי גדול [22]אשריך ישראל [23]או הנסה אלהים [24]ולתתך עליון אי הכי נפישי להו טובי בתי אלא כי מי גוי גדול ומי גוי גדול דדמיין להדדי בחד ביתא אשריך ישראל ומי כעמך ישראל בחד ביתא או הנסה אלהים בחד ביתא ולתתך עליון בחד ביתא וכולהו

[ב]שמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה] מקום רנה שם תהא תפילה, ומקום רנה הוא בבית הכנסת] שנאמר רננו צדיקים, כ(לומר) בבית יי [ש]ם תהיה תפילה. ומנין שהקב"ה מצוי בבנסת, פירוש שבבודו של הקב"ה מצוי כן ובכל.... א"ר אבין בר אדא אמ' ר' יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו, ימינו זו תורה שנאמר מימינו אש דת למו, עוז אלו תפילין. פי' שהב"ה מראה מכבודו לנביאיו וחסידיו באובנתא דליבא דדמות אדם ישב, דכתיב ראיתי את ה' ישב על כסאו וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו, וכתיב וראיתה את ה' ישב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל, וכמי שיש לו רגלים כתמיב ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. וכיון שנודע לנו כי מתראה לנביאים בענין הזה, נתברר לנו כי ראייה האמורה בראיית הלב, ולא בראיית העין היא, כי לא יתכן להאמר בראיית העין שנראית דמות להב"ה, שנאמר ואל מי תדמיוני ואשוה, אלא ראייה בלב היא, כך יתכן לומר שאיפשר לאדם לראות בראיית הלב דמות כבוד בראש ועליו תפילין. והאומר ראיתי, ראיית הלב היא כדכתיב ולבי ראה הרבה חכמה ודעת. וכך כוונתו, ולא ראיית העין ממש, שהרי בפירוש אמר הכתוב ודברתי עיד הנביאים אדמה, מלמד שמראה לכל נביא דמין שיוכל לראות, אבל ראייה ממש חס ושלום שיש מי שעולה על דעתו, וכי ר' יצחק חולק על התורה שנאמר כי לא יראני האדם וחי. ובא ר' יצחק ואמר כי נראה הקב"ה למשה. ועוד הלא כתיב וראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, הנה מראה הכתוב שראו, ומקרא אחר כתיב ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחורב מתוך האש, קשו קראי אהדדי. נפרקו לא קשיא, האי קרא דכתיב וראו, ראיית הלב, האי דכתיב כי לא ראיתם כל תמונה, ראיית העין. ומצינו לשון הקודש שקורא בענין הזה ראייה, שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים, ויעקב לא היה במצרים אלא בארץ כנען. וכהנה רבות. ולמבריי מדע יראי שמים בפחות מזה (היה) די להם להבין ולידע שאין בכל התלמוד דבר מודיע שיש בישראל נותן דמות לבוראנו ישתבח שמו ויתעלה זכרו. אמנם חלוקי לב רשעי ארץ המינים מתפאים דברים אשר לא כן כדי לגנות עצמם, מי שפרע מאנשי דור המבול יפרע מהם. ומצאנו שהקב"ה ית"ש הראה למשה רבינו בתוך הכבוד שאמר הכתוב וראית את אחורי, כגון מלאך ובראשו תפילין, וראה משה רבינו והבין קשר של תפילין ושי"ן של תפילין, כענין שהראהו כלי המשכן שנא' ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו. וזה יתכן למראית העין ויתכן לראיית הלב. אבל זה שכתוב וראית את אחורי אינה אלא ראיית הלב, ועל אותה הראייה שנאמרה

ז) שנאמר יפול מלצך אלף וכבבה מימינך ש"מ [וכ"ה הגי' בילקוט וכש"ר]. ב) [ע"י תוספות סוכה יג. ד"ה כשבנים]. ג) שבת סג. ע"ש קדושין ק. ע"ש. ד) לקמן דף ק. ממחות לה: [מגילה טו:] סוטה יח. חולין פט.]. ה) מגיגה פ"ק דף נ.. ו) [פי' ליור אחד בעולם כלומר דבר הגיכר שלין ממוחו. ערוך בערך חמר ג'], ז) שיך לדף ה' ע"ב, ח) [וע"ע תוס' שבת סב. ד"ה שיין ותוס' עירובין נז. ד"ה קצר ומגילה כו: ד"ה דשמיני ותוספות ממחות לה: ד"ה אלו], ט) שיך לעמוד כ',

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאלמי מייניהו הוי הני: (ב) שם אמר רב אמי אפי' חישב אדם: (ג) רש"י ד"ה הא דוחקא וכו' כשבאין לשמוע: (ד) ד"ה אשר אזכיר וכו' שמי על פי מצותי: (ה) ד"ה בשלה בתי מאי כתיב בה שכרי: (ו) תוס' ד"ה אלו תפילין שבראש פרש"י [במנחות ל"ח] לפי שיש:

גליון הש"ס

גמ' אין תפלתו של אדם כו'. עי' ע"ז ד ע"ב תוס' ד"ה כיון. ובגרסתם אלא עם הלבור: רש"י ד"ה ומנין לעשרה וכו' עדה כו'. לקמן ל"ח ע"ב:

לעזי רש"י

פרייר"ר. חיכוך שפשוף.

מוסף רש"י

כי כסלא לאוגיא. כלומר כתלמיס לנקבוה (נדרים ו:). קיטמא נהילא. מחוקר בנפה. (חולין דף נא:) בקרב אלהים ישפוט. המקום שמהם שמקבים עמהם בדבר המשפט (אבות פ"ג מ"ו). בכל המקום אשר אזכיר את שמי. כלומר שאתן דעת בלבך להזכיר את שמי, אבוא אם אליך, דהייט יחיד, אזכיר את שמי משמע אלמד לאחרים להזכיר את שמי (שם). ובזרוע עוזו אלו תפילין. מלכתיב ימינו וכתיב ובזרוע עוזו, אלמד מזרועו הייט שמאלו ותפילין בשמאל קיימי (זיר ג:). אלו תפילין שבראש. אות הן לכל כי אם ה' נקרא עליך (חולין פט.) שמאות בהם רוב הסם שדי ולא"ת (מנחות לה: ועי' תוד"ה אלו). האמרת. שבחת, כמו יתאמרו כל פועלי און, יתבחו שדברו עלמה (תגיגה ג.). חטיבה אחת. שבח אחת, שבח מיוחד לומר לון כמוך לכך מחניך גאלוה (שם).

מוסף תוספות

א. שהיו רחוקין מן העיר ריש לירא מן המדיקין. תוס' ר"י שילילון. ב. אפילו ביום. תוס' הש"ס. ג. שהיא מרובה. שם. ד. אבל בשל דרוע אין אלא יר"ד, שיש שם רצועה קטנה כשיעור רחב אצבע ובסוף ראשה מעט כמין יר"ד. רש"י ממחות לד: ד"ה תפילון. ה. משמע דאין קדושה אלא בשע"ק בלבד. תוס' עירובין ל. ד"ה קפר. ו. ולא הן עצמן קדושין. דרלי"ת ויו"ד שברצועות לאו אותיות גמורות הן ולא חשיבי מן השם של שדי. תוס' מנחות לה: ד"ה אלו. ז. היינו לצד האחרון. תוס' עירובין יח: ד"ה ולא. ח. שהוסף פניו למערב ואחוריו לכותל מערבי של בית הכנסת ששם משתחוין הציבור. תוס' ר"י שילילון.

ט. [ואילו] כשעומד אחורי בהכ"נ ופניו למערב, הרי הוסף פניו לאותו רוח שהצבור מתפללים נראה ככופר. תוס' הש"ס.

י. היינו לצד פתח בהכ"נ, וקורא אחורי לפי שהוא אחורי העם. תוס' עירובין שם.

יא. מי"י ס"מ מלכות תפלה הלכה ג (סמג עשין יט) עוד ומו"ש מו"מ סימן ל סעיף ט:

תורה אור השלם

1. לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים: ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך כמעותיו לא יכרת ולא ישמד שמו מלפני:
ישעיה מח יח-יט

2. ופניתי אל תפלת עבדך ואל תחנתו יי אלהי לשמע אל הרנה ואל התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך היום:
מלכים א ח כח

3. מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט: תהלים פב א

4. אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחשבי שמו: מלאכי ג טז

5. מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך:
שמות כ כ

6. נשבע יי בימינו ובזרוע עזו אם אתן את דגנך עוד מאכל לאיביך ואם ישתו בני נכר תירושך אשר יגעת בו:
ישעיה סב ח

7. ויאמר יי מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת למו: דברים לג ב

8. יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: תהלים כט יא

9. וראו כל עמי הארץ כי שם יי נקרא עליך וייראו ממך:
דברים כח י

10. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלך האלהים לפדות לו עם לשום לך שם גדלות ונראות לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים:
דברי הימים א יז כא

11. את יי האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקולו: ויי האמירך היום להיות לו לעם סגלה כאשר דבר לך ולשמר כל מצותיו: דברים כו יז-יח

12. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: דברים ו ד

13. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כיי אלהינו בכל קראנו אליו: ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקם ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: דברים ד ז-ח

14. אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי מגן עזרך ואשר חרב גאותך ויכחשו איביך לך ואתה על במותימו תדרך:
דברים לג כט

15. או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך:
דברים ד לד

16. ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיותך עם קדש ליי אלהיך כאשר דבר:
דברים כו יט

רבינו חננאל

אילמלי [נ"]תנה רשות לעין לראות את המזיקין אין[ן] כל ביריה (לכ..) יכולה לעמוד מפניהם. פי' (מסלי) [כ"יסלי] כיסלי. פי' .. ב.בב .. דמשחיין. **תניא אבה בנימין [אומר] אין תפילתו של אדם**

וכולהו כתיבי באדרעיה. כל הכתובים הללו כתובים בזרוע בגית אחד שאותן של יד אין אלא בית אחד כדאמרינן במנחות (לף לד:) וכל הפרשיות כתובות בו: **משאיל בו.** מה טיבו של פלוני למה לא בא: **ירא אם (ב) פ'.** שהיה רגיל לבא אליו: **אשר הלך משכים ואין נוגה לו.** אשר עתה הלך למקום משך (ג) אשר ימנע עצמו מלהשכים לפתחי: **ואין עונה.** שיעור שיוכלו לעמוד בכר קדושה: **אלהי אברהם.** שקבע מקום לתפלתו: **בעזרו.** כדרך שהיה עוזר לאברהם: **אל יפסיע פסיעה גסה.** לפי שמראה בעצמו שעכוב בית הכנסת דומה עליו כמשוי: **נרדפה.** לשון מרודה ממש שהרודף רץ: **נפרקה.** לשמוע הדרשה: **מחליין רננן שבחא.** דלמר מר (שבת ד' קיג:) אסור לפסוע פסיעה גסה בשבת שנאמר(ד) אם תשיב משבת רגלך: **אגרא דפרקא.** עיקר קבול שכר הכריות הרגילים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרובה שהרי רובם אינם מציינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר לעוד: **אגרא דלא.** שבת שלפני הרגל שהכל נאספים לשמוע הלכות הרגל: **אגרא דשמעתא שבת.** שהוא יגע וטורח ומתשב לתבין טעמו של דבר: **אגרא דתעניתא דלקמא.** שנותנין לדקה לערב לפרנסת העניים (ה) שהתענו היום: **דוויי.** הרגיש קול בלשון נהי וענגמת נפש שיבוו השומעים: **מילי.** לשמת המתן בדברים: **אחורי בית הכנסת.** כל פתחי בית הכנסת היו במזרח והכי תניא בתוספתא דמגילה (פ"ג הי"ד) מעין מקדש ומשכן פניהם למערב ואחוריהם למזרח. והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה כבורח ממי שהלבור מתפללין לפניו והא דרב הונא מוקי לה לאבית (ו) בדלא מהדר אפיה לבי כנישתא: **אלף הוא טייעא.** סומך עדבי: **דהו כר.** (ז) כדו שתי כר רשות כי האי דאמרינן בסוכה (ד' מה:) הא דעייליי בבר: **כרוס זלות.** סיפיה דקרא דלעיל: **דבריס שעומדים ברומו של עולם.** כגון תפלה שעולה למעלה: **ליון מגלערך אדם לבריות.** הוא זל בעייסיס: **לראשנו.** להיות יוסף בנו דמתרגמינן כיוסף (שמות כב) כרשיה: **עובר בחמשה קולות.** מזלזל בחמשה קולות שבירך בהן הקב"ה את ישראל: **אופן קולות דקודם מתן תורה הוו.** הנך קולות בתלתא היינו הנך דאיירי בהו לעיל וקאמר דנהלין היו ואע"פ שהקול אינו נראה זה נראה: **מביאים תודה בית ה'.** כי **אשיב את שבות** הארץ כבראשונה אמר ה': וא"ר חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין שנאמר (טו) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו' מאי כי זה כל האדם (ט) א"ר אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו (י) ר' שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה ר' שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה: וא"ר חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום שנאמר (יז) בקש שלום ורדפהו ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן שנאמר (יח) ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם: א"ר

לעולם (יא) ירוץ אדם (א) לדבר הלכה ואפילו בשבת שנא' (יב) אחרי ה' ילכו כאריה ישאג וגו' (יג) אנא נמי רהיטנא: אמר ר' זירא אגרא דפרקא רהטא אמר אביי אגרא דכלה דוחקא אמר רבא אגרא דשמעתא סברא אמר רב פפא אגרא דבי (יד) טמיא שתיקותא אמר מר זוטרא (טו) אגרא דתעניתא צדקתא אמר רב ששת (טז) אגרא דהספדא דלויי אמר רב אשי (יז) אגרא דבי הלולי מילי: אמר רב הונא (יח) כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר (יט) סביב רשעים יתהלכון אמר אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישתא אבל מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה ההוא גברא דקא (כ) מצלי אחורי בי כנישתא ולא מהדר אפיה לבי כנישתא חלף (כא) אליהו חזייה אידמי ליה כטייעא א"ל כדו בר קיימת קמי מרך שלף ספסרא וקטליה א"ל ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר יצחק מאי (כב) כרום זלות לבני אדם אמר ליה אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כיון שנצטרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום שנאמר כרום זלות לבני אדם מאי כרום כי אתא רב דימי אמר עוף אחד יש בכרכי הים וכרום שמו וכיון שחמה זורחת (כג) מתהפך לכמה גוונין ר' אמי ור' אסי דאמרי תרוייהו כאילו נדון בשני דינים אש ומים שנאמר (כד) הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא (כה) לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר (כו) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' (כז) עניני ה' עניני עניני שתרד אש מן השמים ועניני שלא יאמרו מעשה כשפים הם ר' יוחנן אמר אף בתפלת ערבית שנאמר (כח) תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב רב נחמן בר יצחק אמר אף תפלת שחרית שנאמר (כט) ה' בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה: א"ר חלבו אמר רב הונא (ל) כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר (לא) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו מה שכרו אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר (לב) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגו' (לג) ויהי קול השופר וגו' והאלהים יעננו בקול. איני והא כתיב (לד) וכל העם רואים את הקולת אותן קולות דקודם מתן תורה הוו רבי אבהו אמר כאילו הקריב תודה שנאמר (לה) מביאים תודה בית ה' רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שנאמר (לו) כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה': וא"ר חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין שנאמר (לז) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו' מאי כי זה כל האדם (לח) א"ר אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו (לט) ר' שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה ר' שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה: וא"ר חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום שנאמר (מ) בקש שלום ורדפהו ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן שנאמר (מא) ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם: א"ר

ונעגע

אף בתפלה של ערבית שנאמר תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב. הילכך צריך להיות רגיל בכולם.

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' ס סעיף יט [וסי' נח סעיף ד:]:

כג ב ג מיי' פ"ח שם הלכה ג ופכ"ד מהל' שבת הלכה ה סמג עשין יב יט טוש"ע או"ח סי' ס' ס סעיף יב וסי' שז סעיף ו [וכ"ב אלפס כתן ובפכת פרק טון]:

ד [מיי' פ"ט מהל' תענית עניים הל' ד טוש"ע יו"ד סי' רנו סעי' ג:]:

כד ה [סמ"ג עשין יב] טור וסו"ע יו"ד סי' שמ סעיף ו:

ו [טוש"ע אה"ע סי' סה סעי' ג:]:

כה ז מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן ל סעיף ז:

כו ח טור או"ח סי' רלב:

תורה אור השלם

1. מִי בָכֶם יְרֵא יְיָ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר הָלַךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם יְיָ וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹהָיו:
ישעיהו נ י
2. מְדוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הֲקָצוֹר קָצְרָה יָדִי מִפִּדּוּת וְאִם אֵין בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגַעֲרָתִי אַחֲרִיב יָם אָשִׂים נְהָרוֹת מִדְבָּר תִּבְאַשׁ דְּגָתָם מֵאֵין מַיִם וְתָמֹת בַּצִּמָּא:
ישעיהו נ ב
3. וַיִּשְׁבָּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי יְיָ: בראשית יט כז
4. וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה:
תהלים קו ל
5. וְנִדְעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת יְיָ כְּשַׁחַר נָכוֹן מוֹצָאוֹ וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ כְּמַלְקוֹשׁ יוֹרֶה אָרֶץ: הושע ו ג
6. אַחֲרֵי יְיָ יֵלֵכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי הוּא יִשְׁאַג וְיָחֲרְדוּ בָנִים מִיָּם: הושע יא י
7. סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן כְּרֹם זְלוּת לִבְנֵי אָדָם:
תהלים יב ט
8. הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ בְאֵשׁ וּבַמָּיִם וְהוֹצִיאָנוּ לָרְוָיָה: תהלים סו יב
9. וַיְהִי בְּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וְאָנִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: עֲנֵנִי יְיָ עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי אַתָּה יְיָ הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֵסַבְתָּ אֶת לְבָבָם אָחֹרַנִּית:
מלכים א יח לו-לז
10. תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עָרֶב: תהלים קמא ב
11. יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לְךָ וַאֲצַפֶּה:
תהלים ה ד
12. קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת יְיָ צְבָאוֹת כִּי טוֹב יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ מְבִאִים תּוֹדָה בֵּית יְיָ כִּי אָשִׁיב אֶת שְׁבוּת הָאָרֶץ כְּבָרִאשֹׁנָה אָמַר יְיָ:
ירמיהו לג יא
13. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:
שמות יט טז
14. וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וָחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: שמות יט יט 15. וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִים וְאֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וְהָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק: שמות כ יד 16. סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם: קהלת יב יג 17. סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: תהלים לד טו 18. יְיָ בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא עִם זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו וְאַתֶּם בִּעַרְתֶּם הַכֶּרֶם גְּזֵלַת הָעָנִי בְּבָתֵּיכֶם: ישעיהו ג יד

מסורת הש"ס

ב) מיי' לקמן ז:, ג) לקמן מז:, ג) ר"ש ל ומתמר, ד) בית אכל ור"ל בית עלמות של מתים [ע"ל דף נג. רש"י ד"ה מוכא טמיא], ה) [ע' תוס' עירובין יז: ד"ה ולא אמורין], ו) ס"ל הכוא טייעא מזייה ס"ל כדו [ני' הערוך כדוכר], ז) בס"ל זוכתא עליו, ח) [לקמן נ:], ט) [שבת ל:], י) [בשבת שם אינם שמעון בן עזאי ועי' כרטעורה רפ"ד לתלות ורכ"ש קדושין מט: ד"ה בן עזאי], כ) [ע"ש נמ:], ל) [ע' סנהדרין דף לה. וכרש"י שם], מ) בשתי לשויות כ"כ ברש"י בשין יעקב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואם לדבר מצוה: (ב) שם שנאמר ובדעה גרדפה: (ג) שם אמעת קא מהלילין רבנן: (ד) שם כאמיה ישאג כי הוא ישאג ויחרדו בנים מים אגא מני הישעיה: (ה) רש"י ד"ה יגע ה' כל"ל ותיבא אגא נמתק: (ו) ד"ה אמר מלך הלך וכו' תקן ומצע עצמו מלהשכים אמוני וכו' מוקים לה אביי כל"ל ותות למ"ד נמתק:

גליון הש"ס

גמ' מיד הוא בוקם בו: עי' בזוה"ק פרשת תרומה (ד' קל"ח ע"א) ועי' בתשובת רשב"א סי' ר': שם כל הנהנה מסעודת חתן בו'. מג"א סימן קנ"ו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' לדבר הלכה: ב"ב נ' הרי"ף והכלו"ם מלוה:

לעזי רש"י

שלוו"ץ [שולו"ץ]. חבורת אנשים.

מוסף רש"י

יבטח בשם ה'. היה לו לנטות כי שלפפיק לו לרכיו ומוזמיתו אשר מעע כשביל מלגלגו (רש"י כתי"ן). **שלא יאמרו מעשה כשפים הם.** על ידי כשפים הנמתי אלא **הלא הזאת** (לקמן מ:).

רבינו חננאל

במשה רבינו שראה קשר של תפילין ושל תפילין, עליה אמר ר' יצחק רמז לזה הדבר מן הכתוב מגין, ואו' נשבע ה' בימינו. וכענין הזה חזיון הנבואה, הנביא ישב ער וראוה בלבו חזון הנבואה כמו ראיית הישן חלום, ומקרא מלא כתיב אם יהיה נביאיכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. פי' בתמיהה, וכי במראה עין אליו אתודע כאלו בחלום, כן אני מתראה לו ומדבר עמו. ועל אותן התפילין שנראו למשה מתוך הכבוד, חקרו רבותינו ז"ל מה היה כתוב בהן, ומפרשי ומי כעמך ישראל גוי גוי גדול,

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ונענע לי בראשו. כמודה בברכתי ועונה אמן: **דעת כהמתו לא הוה ידע.** במסכת ע"ז מפרש לה בפ"ק(ט): **מאי קרא.** דלפי הוי כרגע דכתיב כי רגע באפו חיים ברצונו: **בתלת שעי קמייתא.** בתחלת מלך בו. תוס' ד"ה: **לא נאמר אלא תפילתי.** דלא הוי כרגע דכתיב את הבריות: **מרדוס אחת.** לשון רדוי והכנעה אמרדס שם על לבו מתלוי: **ורדפה את מאהביה וגו'.** וכשמתרחה שתין עוחר תשים על לבה לאמר אשובה אל אישי הראשון: **תחת גערה במדין.** תחת גערה בדאדס מנין טובה מהכות כסיל מאה. תחת הטעם למעלה תחת התי"ו ולא כמו אל תירא ואל תקח (דברים ז)

שאלמלי כעסתי לא נשתייר וכו'. ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע. יש לומר[א] כלא[א]. אי נמי מאחר שהיה מתחיל קללתו בתוחה שעה היה מזיק אפילו לאחר כן[ב]: **ההוא** צדוקי[ג] דהוה **בשבבותיה דרב"ל כו' לאו אורח ארעא.** אף על גב דהצדוקים[ג] וכו' מורידין ולא מעלין[ד] היינו בידי אדם אבל בידי שמים לאו אורח ארעא[ד] להעניש ולהטריחם[ג] ולהורגם בידי שמים אבל בדרך בני אדם[ד]. ואי גרסינן הכא עובד כוכבים ניחא דקאמר התם העובד כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין[ה]: לא

מסורת הש"ס

א) [נקמן מה: כתובות פ:. בבא קמא צט:] ב"מ כד: ל:]. ב) מגילה דף טו:, ג) ע"ז ד. כל הענין, ד) יש נוסחים שמנה רבות ויותר נכון לממוק הרבות אבל ונבנוס שמוגת אלפים שמונה מאות וס"מ שמסוון נגד פסוקי תורה, ה) ס"מ אפין, ו) סנהדרין קה:, ז) [נ"מ טו:], ח) [נ"מ מוס' מתוות מט. מל"ה אלו ומ"ו לו: ד"ה דמתי], ט) סנהדרין מז:, י) מגמות דף לב:, יא) [דף ד:], יב) [שמות נב:], יג) [שמות נג:], יד) [שמות נד:], טו) [דף ו.], טז) [ע"ז מו:], יז) [ועי"ש מוס' ע"ז ד: ד"ה ש"מ נאו מו], יח) [ע"ז ד:].

ונפל לו. שהרי לסוף שאלתו המיב[ו] גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה: **להודיעו דרכיו.** מנהג מדת משפטיו כגון מפני מה לדיק ורוע לו רשע ורע לו לדיק ורע לו רשע וטוב לו: **אם אשר אחון.** את אשר יכמרו רחמי עליו לעשה ואע"פ שאינו כלה[ד]: **כשרליפו.** בסנה: **לא רליפ.** שגא[ה] ויסתר משה פניו: **ופיגא.** דר' יהושע בן קרחה שמעניש על כך אדרבי שמואל שאמר קבל שכר על זה[ז]: **לקלסתר פנים.** כי קרן עור פניו[ח]: **ומעוה ה' ינע.** זה מלאה אחוריס כך שנוי: בספרי (פ' בהעלותך): **קשר של תפילין.** מאחוריו הוא ומלרי לעילא[ט] דהקב"ה מניח תפילין: אדני

ונענע לי בראשו. כמודה בברכתי ועונה אמן: **דעת כהמתו לא הוה ידע.** במסכת ע"ז מפרש לה בפ"ק(ט): **מאי קרא.** דלפי הוי כרגע דכתיב כי רגע באפו חיים ברצונו: **בתלת שעי קמייתא.** בתחלת מלך בו. תוס' ד"ה: **לא נאמר אלא תפילתי.** גם זה פירושו כענין שפירשנו למעלה שנראה לו למשה רבינו ע"ה מתוך הכבוד כענין שאמר הודיעיני נא את דרכיך. ואמרו רבותינו ז"ל בקבלה שבידם שזה שנא' לו וקראתי בשם ה' לפניך. נראה לו למשה רבע"ה מתוך כבודו של הקב"ה כדמות שליח ציבור מעוטף שיורד לפני התיבה, שנאמר ויעבור ה' על פניו ויקרא אותו הכבוד י"י י"י אל רחום וחנון וכו' נוצר חסד לאלפים וכו'. מיד וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו וקרא ה' ה', אותה שעה למד סדר התפלה כאשר הראהו מן השמים, זו תפלת התענית שהראהו לו למשה רבינו מן השמים כדי שהתפלל בה השרוי בדוחק. ועוד אותה שעה שמע תפלה אחרת קול מלפני הכבוד אומר, **יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויתגוללו** על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין. והבין משה רבינו שכך ראוי לבקש מלפני השכינה. וכך היו הדברים בידם הלכה למשה מסיני, הלא תראה כיון **שראה** ר' שמעאל כה"ג בבית קה"ק כבוד אכתריאל יה' צבאות יושב על כסא הם ונשא בראייה הלב בבית הקדשים כאשר ראה ישעיה ומיכיהו, ושמע קול מלפני הכבוד, ישמעאל **בני ברכני.** פ' ברכה זו היא שבח והלל, כדכתיב ברכו ה' מלאכיו, וכשם שאנו אומרים תמיד ברוך כבוד ה' ממקומו. וכיון שנתן ברכת השבח לפני הכבוד, התפלל אותה תפלה שהיתה בידם קבלה הלכה למשה מסיני ששמע אותה כאשר אמרנו, ופתח ואמר יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך ויעלו על מדותיך וכו'. ויש אומרים אכתריאל מלאך הוא. ואנו לא קבלנו אלא הכבוד הוא. ואנו מוסיפים פירוש דברים שפרשנו, כי בכל התלמוד אין אומרים מנין אלא [כ]שהקדימו אותו הדבר ודברו בו, ואומרים ראיה לדברים הללו מנין, לפיכך אמרנו זה שאמרו בכאן מנין שהקב"ה מניח תפילין אהתם קאי כענין שנאמר וראית את אחורי, מלמד שהראהו הקב"ה למשה כבוד ועליו תפילין ללמד למשה קשר של תפילין ושי"ן של תפילין, ועליו אמרו מנין רמז מן הכתוב שכבוד הקב"ה בתפילין, ופירשו מדבכתיב נשבע ה' כימינו ובזרוע עזו, שמע מינה כי עוז האמור בכמה מקומות כתיב זרוע ה'. וכן זה שאמרנו מנין שהקב"ה מתפלל אהתם קאי, בר"ה פ"ק במה דברים וקראתי בשם ה' לפניך דעבור ה' על פניו ויקרא אמר ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב א' אפשר לאומרו, מלמד שכבוד של הקב"ה נתעסק בשליח צבור והראהו למשה סדור התפילה, ואמר לו כל זמן שחוטאים ישראל יעשו לפני [סדר] הזה ואני מוחל להם, ויקרא ה' אני הוא קודם שיחטא וכו' ואמרו רמז לזה מן התורה מנין, ופירש ר' יוחנן בעצמו משום ר' יוסי דרו רבו רמז מאי מדכתיב ושמחתים בבית תפילתי. וכענין הזה פי' דברי רבותינו ז"ל. **צדיק וטוב לו צדיק וגמור וכו'.** הא דאוקימנא שהודיעו דרכיו צדיק וטוב לו צדיק וגמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור. וקיימא לן בר מהני תלת בני חיי ומזוני, דרסינן בסוף משקין אמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזוטתא תליא מילתא, דהא רבה ורב חסדא תרוויהו צדיקי נינהו, ורבה חיה ארבעין ורב חסדא חיה ש"ב שנין, בר רבה שתין תכלי בר רב חסדא שתין הלולי, בר רבה נחמא דשערי לאינשי, בר רב חסדא נחמא דשערי לכלבי. ור' מאיר פליג בה דאמר שתים נתנו לו ואחת לא נתנו לו, אלא דאמרי אמר ר' יוחנן אמר אמר אחון ורחמתי את אשר ארחם אף על פי שאינו הגון. וכוותיה שמעתא סלקא, דכתיב מדוע דרך רשעים צלחה מכלל דלא ידע. **והסירותי את כפי וכו'.** הענין שאמרו מלמד שהראהו הקב"ה למשה קשר של תפילין, וכל זה במראית העין כדמיון ש"ע העובר לפני התיבה כדי ללמדו למשה רבינו. ואידך פירושא שאמרו באגדתא על האי קרא בדבר ה' שמים נעשו וגו', מלמד שכל דבור ודבור שיוצא מלפני הקב"ה נברא בו מלאן, וכן כאן כשהיה הדבור עם משה רבינו בפסוק [נ"א: בפרשת] ויעבור, נברא מדברו של הקב"ה מלאך מעוטף כשליח צבור כדי ללמד למשה במראית העין סדר סליחה.

מאימתי פרק ראשון ברכות ז.

ונענע לי בראשו. כמודה בברכתי ועונה אמן: **דעת כהמתו לא הוה ידע.** במסכת ע"ז מפרש לה בפ"ק(ט): **מאי קרא.** דלפי הוי כרגע דכתיב כי רגע באפו חיים ברצונו: **בתלת שעי קמייתא.** בתחלת מלך בו. תוס' ד"ה: **לא נאמר אלא תפילתי.** דלפי הוי כרגע דכתיב את הבריות: **מרדוס אחת.** לשון רדוי והכנעה אמרדס שם על לבו מתלוי: **ורדפה את מאהביה וגו'.** וכשמתרחה שתין עוחר תשים על לבה לאמר אשובה אל אישי הראשון: **תחת גערה במדין.** תחת גערה בדאדס מנין טובה מהכות כסיל מאה. תחת הטעם למעלה תחת התי"ו ולא כמו אל תירא ואל תקח (דברים ז)

שאלמלי כעסתי לא נשתייר וכו'. ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע. יש לומר[א] כלא[א]. אי נמי מאחר שהיה מתחיל קללתו בתוחה שעה היה מזיק אפילו לאחר כן[ב]: **ההוא** צדוקי[ג] דהוה **בשבבותיה דרב"ל כו' לאו אורח ארעא.** אף על גב דהצדוקים[ג] וכו' מורידין ולא מעלין[ד] היינו בידי אדם אבל בידי שמים לאו אורח ארעא[ד] להעניש ולהטריחם[ג] ולהורגם בידי שמים אבל בדרך בני אדם[ד]. ואי גרסינן הכא עובד כוכבים ניחא דקאמר התם העובד כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין[ה]: לא

ונפל לו. שהרי לסוף שאלתו המיב[ו] גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה: **להודיעו דרכיו.** מנהג מדת משפטיו כגון מפני מה לדיק ורוע לו רשע ורע לו לדיק ורע לו רשע וטוב לו: **אם אשר אחון.** את אשר יכמרו רחמי עליו לעשה ואע"פ שאינו כלה[ד]: **כשרליפו.** בסנה: **לא רליפ.** שגא[ה] ויסתר משה פניו: **ופיגא.** דר' יהושע בן קרחה שמעניש על כך אדרבי שמואל שאמר קבל שכר על זה[ז]: **לקלסתר פנים.** כי קרן עור פניו[ח]: **ומעוה ה' ינע.** זה מלאה אחוריס כך שנוי: בספרי (פ' בהעלותך): **קשר של תפילין.** מאחוריו הוא ומלרי לעילא[ט] דהקב"ה מניח תפילין: אדני

מבלעם הרשע דכתיב ביה[4] ויודע דעת עליון[ו] השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע אלא מלמד שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דאמר להו נביא לישראל[5] עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו' מאי למען דעת צדקות ה' א"ר אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקא"ל בלעם לבלק[6] מה אקב לא קבה אל ומה אועם לא זעם ה' מלמד שכל אותן הימים לא זעם. וכמה זעמו רגע וכמה רגע א"ר אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה. ומנא לן דרגע רתח שנא'[7] כי רגע באפו חיים ברצונו ואב"א מהכא[8] חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואימת רתח אמר אביי בהנך תלת שעי קמייתא כי חיורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד כרעא כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי בההיא שעתא לית ביה שורייקי סומקי. ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דר' יהושע בן לוי הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעי' דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא ניים אמר ש"מ לאו אורח ארעא למעבד הכי[9] ורחמיו על כל מעשיו כתיב וכתיב[10] גם ענוש לצדיק לא טוב תנא אמר ש"מ מאיר בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים לחמה מיד כועס הקב"ה: וא"ר יוחנן משום רבי יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות שנא' **ורדפה את מאהביה** וגו' ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקיות שנאמר[12] תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר[13] הלוא בלכתך עמנו[ז] בקש שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר[13] ונפלינו אני ועמך בקש להודיעו דרכיו של הקב"ה ונתן לו שנא'[14] הודיעני נא את דרכיך אמר לפניו רבש"ע מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו אמר לו משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע רשע וטוב לו רשע בן צדיק רשע ורע לו רשע בן רשע: אמר מר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע איני והא כתיב[15] פקד עון אבות על בנים וכתיב[16] ובנים לא יומתו על אבות ורמינן[ט] קראי אהדדי ומשנינן לא קשיא הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם אלא הכי קא"ל צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור ורע לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור ופליגא דר' מאיר דא"ר שתים נתנו לו ואחת לא נתנו לו שנא'[17] וחנתי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו הגון[18] ויאמר לא תוכל לראות את פני תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה כך א"ל הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה איני רוצה ופליגא דר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן בשכר שלש זכה לשלש בשכר[19] ויסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים בשכר כי ירא זכה[20] לוייראו מגשת אליו בשכר מהביט זכה[21] לותמונת ה' יביט: [22] והסירתי את כפי וראית את אחרי[ו] אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי[ב] כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי לא חזר בו מנא לן ממשה רבינו שנא'[23] הרף ממני ואשמידם וגו' ואעשה אותך לגוי עצום אע"ג דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה אפ"ה אוקמה בזרעיה שנא'[24] בני משה גרשום ואליעזר ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה וגו' ותני רב יוסף למעלה מששים רבוא אתיא רביה רביה כתיב הכא רבו למעלה וכתיב התם[25] ובני ישראל פרו וישרצו וירבו: **א"ר**

אשר ארחם: שמות לג יט 18. ויאמר לא תוכל לראת את פני כי לא יראני האדם וחי: שמות לג כ אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים: שמות ג ו את משה והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו: שמות לד ל 21. פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה: במדבר יב ח 22. והסרתי את כפי וראית את אחרי ופני לא יראו: שמות לג כג 23. הרף ממני ואשמידם ואמחה את שמם מתחת השמים ואעשה אותך לגוי עצום ורב ממנו: דברים ט יד 24. בני משה גרשום ואליעזר: ויהיו בני אליעזר רחביה הראש ולא היה לאליעזר בנים ובני רחביה רבו למעלה: דברי הימים א כג טו-יז 25. ובני ישראל פרו וישרצו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: שמות א ז

מסורת הש"ס

א) [נקמן מה: כתובות פ:. בבא קמא צט:] ב"מ כד: ל:]. ב) מגילה דף טו:, ג) ע"ז ד. כל הענין, ד) יש נוסחים שמנה רבות ויותר נכון לממוק הרבות אבל ונבנוס שמוגת אלפים שמונה מאות וס"מ שמסוון נגד פסוקי תורה, ה) ס"מ אפין, ו) סנהדרין קה:, ז) [נ"מ טו:], ח) [נ"מ מוס' מתוות מט. מל"ה אלו ומ"ו לו: ד"ה דמתי], ט) סנהדרין מז:, י) מגמות דף לב:, יא) [דף ד:], יב) [שמות נב:], יג) [שמות נג:], יד) [שמות נד:], טו) [דף ו.], טז) [ע"ז מו:], יז) [ועי"ש מוס' ע"ז ד: ד"ה ש"מ נאו מו], יח) [ע"ז ד:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום ר' יוסי בן דמרא מנין שהקב"ה: (ב) שם דלמו וקמ"ל נ"כ ס"מ מאי קמ"ל:

לעזי רש"י

טיי"ש. נקודות.

מוסף רש"י

כי רגע באפו. אלמא דרגע הוי אפו (ע"ז ד:). **בתלת שעי קמייתא.** בשעת חרון (שם). שוריייקי. עקי"ש לשון לבן: מוטון מוטון, ולשון שמעאל קוזין למוטו סוריליק (שם). **לאו אורח ארעא.** לכיון שעת זעמו (שם). **ונפלינו אני ועמך.** ונכלנו בלכתך עמנו מכל הפומות (ב"ב סו:). **כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם.** ועקרינן מהן עונותיהן ושון פמוחיהם (סנהדרין כז:). **קשר של תפילין.** מלמוחי העורף, והקב"ה מניח תפילין כלמטה לעיל (ו.) דמשום תפילין אל ולמה יהלו העכו"ם כדכתיב ויהלו ממך (מנחות לה:).

מוסף תוספות

א. שהיה יכול לומר כלם. תוס' הגמ"ש. והקב"ה הפכו ואמר מלך כדכתיב [במדבר כג] תורגם מלך בו. תוס' ד: ד"ה רגע ב. שאין צריך רק להתחיל קללתו באותו רגע. שם. ג. לתטרחת שמים. תוס' ד"י מילגלמן. ד. [ון]לא היה לו לדחוק בידי שמים ולהענישו מי שאינם רוצים להענישו. תוס' ע"ז שם ד"ה שמע.

רבינו חננאל

א"ר יוחנן משום ר' יוסי מנין שהקב"ה מתפלל שנאמר **ושישמחתים בבית תפילתי תפלתם לא נאמר אלא תפילתי.** גם זה פירושו כענין שפירשנו למעלה שנראה לו למשה רבינו ע"ה מתוך הכבוד כענין שאמר הודיעיני נא את דרכיך. ואמרו רבותינו ז"ל בקבלה שבידם שזה שנא' לו וקראתי בשם ה' לפניך. נראה לו למשה רבע"ה מתוך כבודו של הקב"ה כדמות שליח ציבור מעוטף שיורד לפני התיבה, שנאמר ויעבור ה' על פניו ויקרא אותו הכבוד י"י י"י אל רחום וחנון וכו' נוצר חסד לאלפים וכו'. מיד וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו וקרא ה' ה', אותה שעה למד סדר התפלה כאשר הראהו מן השמים, זו תפלת התענית שהראהו לו למשה רבינו מן השמים כדי שהתפלל בה השרוי בדוחק. ועוד אותה שעה שמע תפלה אחרת קול מלפני הכבוד אומר, **יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויתגוללו** על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין. תניא א"ר ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו (ט) וקמ"ל[3] שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי מנין אשאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב[2] פני ילכו והנחותי לך אמר לו הקב"ה למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא אין[3] דתניא[3] ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע אחד[7] מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמנה מאות ושמנים ושמנה בשעה וזו היא רגע[ט] ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה[4] ויודע דעת עליון[ו] השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע אלא מלמד שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דאמר להו נביא לישראל[5] עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו' מאי למען דעת צדקות ה' א"ר אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקא"ל בלעם לבלק[6] מה אקב לא קבה אל ומה אועם לא זעם ה' מלמד שכל אותן הימים לא זעם. וכמה זעמו רגע וכמה רגע א"ר אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה. ומנא לן דרגע רתח שנא'[7] כי רגע באפו חיים ברצונו ואב"א מהכא[8] חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואימת רתח אמר אביי בהנך תלת שעי קמייתא כי חיורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד כרעא כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי בההיא שעתא לית ביה שורייקי סומקי. ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דר' יהושע בן לוי הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעי' דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא ניים אמר ש"מ לאו אורח ארעא למעבד הכי[9] ורחמיו על כל מעשיו כתיב וכתיב[10] גם ענוש לצדיק לא טוב תנא אמר ש"מ מאיר בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים לחמה מיד כועס הקב"ה: וא"ר יוחנן משום רבי יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות שנא' **ורדפה את מאהביה** וגו' ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקיות שנאמר[12] תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר[13] הלוא בלכתך עמנו[ז] בקש שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר[13] ונפלינו אני ועמך בקש להודיעו דרכיו של הקב"ה ונתן לו שנא'[14] הודיעני נא את דרכיך אמר לפניו רבש"ע מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו אמר לו משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע רשע וטוב לו רשע בן צדיק רשע ורע לו רשע בן רשע: אמר מר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע איני והא כתיב[15] פקד עון אבות על בנים וכתיב[16] ובנים לא יומתו על אבות ורמינן[ט] קראי אהדדי ומשנינן לא קשיא הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם אלא הכי קא"ל צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור ורע לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור ופליגא דר' מאיר דא"ר שתים נתנו לו ואחת לא נתנו לו שנא'[17] וחנתי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו הגון[18] ויאמר לא תוכל לראות את פני תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה כך א"ל הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה איני רוצה ופליגא דר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן בשכר שלש זכה לשלש בשכר[19] ויסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים בשכר כי ירא זכה[20] לוייראו מגשת אליו בשכר מהביט זכה[21] לותמונת ה' יביט: [22] והסירתי את כפי וראית את אחרי[ו] אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי[ב] כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי לא חזר בו מנא לן ממשה רבינו שנא'[23] הרף ממני ואשמידם וגו' ואעשה אותך לגוי עצום אע"ג דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה אפ"ה אוקמה בזרעיה שנא'[24] בני משה גרשום ואליעזר ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה וגו' ותני רב יוסף למעלה מששים רבוא אתיא רביה רביה כתיב הכא רבו למעלה וכתיב התם[25] ובני ישראל פרו וישרצו וירבו: **א"ר**

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ט מהלכות דעות הלכה ז:

כח ב מיי' פ"י מה' יסודי התורה הלכה ד:

רב נסים גאון

טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מק' מלקיות שנא' (משלי יז) תחת גערה במבין. מכלל שהמבין הוא הלב וכי הגערה מהניא ביה שפי ממה דמהניא המלקות לגוף ובפרק הרואה (דף סא) אמרי' תנו רבנן לב מבין כליות יועצות: **והא כתי'** פוקד עון אבות על בנים וכתיב לא יומתו אבות על בנים ורמינן קראי אהדדי ומשנינן כאן שאחזיון מעשה אבותיהם בידיהם וכאן שאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם עיקרה דהא רמיא ודהא שינוייה במס' סנהדרין (דף כז) בפרק דיני ממונות בגמרא זה בורר לו אחד:

תורה אור השלם

1. וְהַבְּיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים:
ישעיהו נו ז
2. וְיֹאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וְהֲנִחֹתִי לָךְ:
שמות לג יד
3. אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם:
תהלים ז י-ב
4. נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם:
במדבר כד טז
5. עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמַה עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשִּׁטִּים עַד הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְיָ:
מיכה ו ה
6. מָה אֶקֹּב לֹא קָבַּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְיָ:
במדבר כג ח
7. כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בְּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה:
תהלים ל ו
8. לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דַּלְתְּךָ בַּעֲדֶךָ חְבִי כִּמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבֹר זָעַם: ישעיהו כו כ
9. טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו:
תהלים קמה ט
10. גַּם עָנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל יֹשֶׁר:
משלי יז כו
11. וּרְדָפָה אֶת מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא תַשִּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתָם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה: הושע ב ט
12. תַּחַת גְּעָרָה בְּמֵבִין מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה:
משלי יז י
13. וּבַמֶּה יִוָּדַע אֲמֹוּ כִּי מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וּנְפָלִינוּ אֲנִי וְעַמֶּךָ מִכֹּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: שמות לג טז
14. וְעַתָּה אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה:
שמות לג יג
15. נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים:
שמות לד ז
16. לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ:
דברים כד טז
17. וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְיָ לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם:
19. וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְיָ לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם:
שמות לג כג
20. וַיַּרְא מֵאַחֲרֵי וְקָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו:
21. פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְיָ יַבִּיט
22. וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ: שמות לג כג
23. הַרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי עָצוּם וְרָב מִמֶּנּוּ: דברים ט יד
24. בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשֹׁם וֶאֱלִיעֶזֶר: וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיעֶזֶר רְחַבְיָה הָרֹאשׁ וְלֹא הָיָה לֶאֱלִיעֶזֶר בָּנִים וּבְנֵי רְחַבְיָה רַבּוּ לְמַעְלָה:
25. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בְּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:
דברי הימים א כג טו-יז

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות